

28.

foglalkozás

Tantervi vonatkozás

Anyagok és tulajdonságai: A talaj tulajdonságai.
A mezőgazdasági tevékenység életközösségre gyakorolt hatása.

Kulcsszavak

talaj, humusz, termőföld, talajpusztulás, talajszennyezés, külső erők

Természettudományos megismerési módszerek

megfigyelés, leírás, összehasonlítás

Fejlesztett készségek, attitűdök

Környezettudatos gondolkodás fejlesztése (talajhasználat). Szaktárgyi fogalomkör bővítése.

Mit készítsék elő?

füzet, íróeszköz, színes ceruza, laptop, projektor, hangfal; talajmegfigyelés eszközei

Mit akarunk elérni?

Ráhangolódás a témára. A tájálalakítás fogalma és okai.

Mit fogunk csinálni?

Rajz továbbgondolása, közös beszélgetés.

Hogyan alakítjuk át a tájat?

(TERMÉSZETTUDOMÁNY, BIOLÓGIA, VIZUÁLIS KULTÚRA, MAGYAR IRODALOM)

Aki hallgatja szavamat, és tettekre is váltja, az okos emberhez hasonlít, aki sziklára építette a házát.

Máté 7,24

Miről szól ez a tanegység?

A Föld felszínének jelentős része síkvidéki terület. Ezek nemcsak élőhelyként, de mezőgazdasági területként is az egyik legfontosabb területek az emberiség számára. De hogyan gazdálkodunk ezekkel a síkvidéki területekkel? Erről beszélgetünk a mai foglalkozáson.

Áttekintő vázlat

28.1. Tájálalakítás	30 perc
28.2. Játék talajmintákkal	30 perc
28.3. Mérgezett föld	30 perc
Összesen	90 perc

Előkészületek

Talajmegfigyeléshez szükséges eszközök:

1. feladathoz: különböző helyről származó talajminták, egyfeléből több adag (pl. homok, virágföld, kavicsos talaj, agyagos talaj, nedves föld, stb.), befőttesüvegek (átlátó legyen), víz, evőkanál vagy keverőkanál, papírtörölő, tálca.

2. feladathoz: különböző talajminták (ld. 1. feladat), csoportonként: 3 befőttesüveg, 3 virágcserep, víz, papírzsebkendő vagy kávéfilter

FELADATOK LEÍRÁSA

28.1. Tájálalakítás

30 perc

A ráhangolódás szakaszában azt beszéljük meg a gyerekekkel, miért is alakítja át az ember a természeti tájakat és ennek milyen következményei vannak.

Hangolódjunk!

Olvassuk fel a gyerekeknek: Móra Ferenc: *Sétálni megy Panka* című költeményét.

(28.1.1. melléklet) Csak hallgassák és képzeljék el a jelenetet!

Ez alapozza meg a következő feladatban elképzelt tájat!

Mire van szükségünk ehhez a feladathoz? füzet, íróeszköz, színes ceruza

Mellékletek

28.1.1. Móra Ferenc:
Sétálni megy Panka
28.1.2. Síkvidéki területek

Tájátalakítás

A gyerekek párosával megkapják maguk elé a **28.1.2.-es melléklet egy-egy képét** (ha lehet, színesben nyomtassuk ki a képeket; minden egymáshoz közel ülő páros más képet kap), melynek egyik felén egy természetközeli síkvidéket látnak, a másik fele pedig üres.

A párosok feladata, hogy az üresen hagyott részbe berajzolják, hogyan képzelik el ezt a területet, ha az ember átalakítja.

Beszélgjünk meg közösen a látottakat/rajzoltakat!

Milyen célból alakítja át az ember a tájat?

A rajzok segítségével beszéljünk a gyerekekkel az ember tájálakító szerepéről!

- direkt, közvetett módon (nem az adott helyen, de hat rá), véletlenül
- lakóhelyteremtés
- élelemtermelés
- nyersanyagszerzés (bányászat)
- közlekedés
- energiaelőállítás (pl. vízerőmű)
- hobbi, szórakozás (motorverseny, strand, quad, stb.)!

A tájálakítás eredményei

Gyűjtsük össze, hogy egy-egy táj átalakításával az ember a környezet mely részeit alakítja át?

- talaj-> *geoszféra*, vagy pontosabban *pedoszféra*
- víz -> *hidroszféra*
- növényvilág -> *bioszféra*
- állatvilág -> *bioszféra*
- levegő -> *atmoszféra*
- az emberek világa!

Ezek közül, mit gondolunk, melyik alakítható vissza a legnehezebben, a legtöbb idő alatt?

A talaj!

Beszélgjünk meg, miért!

- nagyon érzékeny és azonnal reagál a változásokra
- nagyon hosszú idő alatt képződik újra
- *mindennek az alapja (növény, állat, építkezés).*

28.2. Játék talajmintákkal

Mit akarunk elérni?

A talaj szerkezete és jellemző tulajdonságainak megismerése.

Mit fogunk csinálni?

Egyszerű kísérletek és megfigyelések elvégzése a talaj tulajdonságainak (szín, szerkezet, mésztartalom, szervesanyag-tartalom) meghatározására, a tapasztalatok rajzban és/vagy írásban történő rögzítése.

Mire van szükségünk ehhez a feladathoz?

füzet, íróeszközök
talajmegfigyelés eszközei:
ld. előkészületek

A következő feladatokban a különféle talajok néhány tulajdonságával ismerkedünk meg.

Csoportlétszámtól és lehetőségektől függően kis létszámú csoportokban (3-4 fő), vagy párokban végezzük el a megfigyeléseket.

1. feladat: Ülepítés (kb. 15 perc)

- Az előkészített talajminták közül minden csoport hármat vigyen az asztalához (pl. homok, virágföld, kavicsos talaj, agyagos talaj, nedves föld, stb.)!
- Töltsétek meg az üvegeket kb. negyedrézsig a talajmintákkal!
- Ezután óvatosan öntsetek vizet az üvegekbe, úgy, hogy kb. 1 cm maradjon az üveg szájánál!
- Erősen csavarjátok rá a tetőt – tanári segítséget is kérhettek!
- Többször rázzátok fel az üvegeket.
- Tegyétek le az üvegeket a tálcára, és nézzétek meg, mi történik!

Megfigyeléseiteket 3, 5 és 10 perc elteltével tegyétek meg, és rajzoljátok le a füzetbe: mit láttok!

10 perc elteltével hasonlítsátok össze az üvegben lévő mintákat. Írjátok 3 igaz állítást a talajminták összehasonlításáról!

Pl. Az „a” föld vize tisztább, mint a „b” földé.

Ülepítés

A különféle talajmintákkal eltérő megfigyeléseket tehetünk, hiszen a talaj összetevői rétegződve ülepsznek le (méretük, összetételük és súlyuk alapján), egymástól eltérő idő alatt.

Példák:

A kőmorzsalék és a homok rövid idő alatt lesüllyednek az üveg aljára nagyobb szemcseméretük miatt.

A finomabb, apróbb részecskék, mint az iszap és az agyag, még egy darabig lebegnek a vízben, csak később ülepednek le. A finom agyagrészecskék akár több óráig/napig is lebegnek a vízben.

A víz felszínén gyakran növényi és állati maradványok (humusz) lebegnek.

2. feladat: A talaj vízmegtartó képessége

(15 perc)

Osszuk ki a feladathoz szükséges eszközöket!

- A virágcserepek aljára helyezzük el a kávéfiltert/papírzsibkendő-darabot!
- Öntsük a három kiválasztott talajmintát a virágcserepekbe!
- Állítsuk a cserepeket a nyitott befőttesüvegek tetejére!
- Öntsünk a virágcserepekbe kb. 1 dl vizet!
- Figyeljük meg, mi történik! Megfigyeléseinket 1, 3 és 5 perc múltán tegyük meg!
- Hasonlítsátok össze a talajok vízáteresztő-képességét. Fogalmazzatok meg legalább három megállapítást!

A talaj vízmegetartó képessége

Az a víz, amit nem szívott fel a virágföld, amit nem tudott megtartani, kifolyik a befőttesüvegbe.

A talajtípusok jellegüktől függően különböző mértékben képesek megtartani a vizet, tehát eltérő a vízmegetartó képességük. Az agyagot tartalmazó föld, melynek rendkívül aprók a szemcséi, sokáig képes tárolni a nedvességet, mert olyan kicsik a pórusok, hogy csak lassan folyik át rajtuk a víz. Emellett az agyagos talajokat alkotó szilikátásványok is nagy mennyiségű vízmolekulát tudnak megkötni.

A főként durvább homokot tartalmazó talaj átengedi a vizet, itt a nagyobb pórusokon könnyen át tud folyni.

Feladatok forrása

Mit akarunk elérni?

A talajpusztulás folyamatainak megismerése.

Mit fogunk csinálni?

Közös filmnézés és beszélgetés.

Mire van szükségünk ehhez a feladathoz?

laptop, projektor, hangfal

Mellékletek

28.3. Mérgezett föld

Mérgezett föld

Nézzük meg együtt a Mérgezett föld című dokumentumfilm **(28.3. melléklet)** egyes részleteit!

Miközben figyelmesen nézik a filmet, kérjük meg a diákokat, hogy különös tekintettel figyeljenek a talajjal (szennyeződése, használata, stb.) kapcsolatos kifejezésekre!

Megnézendő filmrészletek:

- 8 perc: 0.00–8.09.
- 4 perc: 16.00–20.02.
- 4 perc: 46.00–49.59.

Készítsünk közösen szófelhőt (akár a táblára/csomagolópapírra vagy online) azokból a szavakból, amelyek a filmből megragadtak bennünk!

Fontos kulcsszavak: túlnépesedés, élelmiszerpazarlás, éhezés, nagyipari gazdálkodás, termőföld, vegyszer, műtrágya, nemesítés, gépek, szántás, falevél, korhadás, avar, korhany, humusz, felhalmozódási zóna, ásó, eke, giliszta, minőségi és mennyiségi pusztulás stb.

Ötletek a filmről való közös beszélgetéshez:

- Melyik fogalmak idegenek? Beszéljük meg a jelentésüket!
- Mi fogott meg benneteket a filmrészletekből?
- Milyen érzéseitek vannak most a termőfölddel kapcsolatban?
- Hogyan használja a mezőgazdaság a termőföldet? Miért? Mi a probléma? Mi lehetne a megoldás?

Az órát közös értékeléssel zárjuk!

30
perc

28.3. Mérgezett föld!

Otthoni feladat

A tanulók otthon szakkönyvek vagy az internet és saját ismereteik, tapasztalataik alapján gyűjtsenek a földdel kapcsolatos szólásokat/mondásokat/közismert kifejezéseket a füzetükbe! A szólások, közmondások jelentését is írják le!

Vedd figyelembe!

A következő foglalkozásra hozzatok magatokkal váltóruhát!

Felhasznált és ajánlott irodalom

- Szabó J. : A társadalom hatása a földfelszínre (antropogén geomorfológia). In: Borsy Z. (szerk., 1993): *Általános természeti földrajz*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. pp. 500–518.
- Kísérletek otthon gyermekeknek – A föld: https://www.csaladinet.hu/hirek/gyerekneveles/jatekok_zenek_foglalkoztatok/14895/kiserletek_otthon_gyermeknek_-_a_fold
- Ember és természet: Kiút a zsákutcából: <https://vtk.uni-nke.hu/document/vtk-uni-nke-hu/Ember%20%C3%A9s%20term%C3%A9szet%20-%20Ki%3%BA%20a%20zs%C3%A1kutc%C3%A1b%C3%B3l.pdf>
- A környezetvédelem alapjai: https://ttk.elte.hu/dstore/document/1134/EJ-A_kornyezetvedelem_alapjai_OK.pdf
- Mérgezett föld: Mérgezett föld
- Rétek és mezők élővilága: https://www.nkp.hu/tankonyv/termeszettudomany_6_nat2020/lecke_07_001
- A talaj környezeti jelentősége: <https://u-szeged.hu/egyetemrol-141002/foldrajz/talajok-kornyezeti>
- Mintaprojekt: http://letoltes.pontvelem.hu/fth2018/fth2018_mintaprojekt_gondolkodj_globalisan.pdf
- Iskolakert Alapítvány: Talajtan az iskolakertben: <http://www.iskolakertekert.hu/images/documents/Talajtan%20az%20iskolakertben%20utmutato.pdf>
- A mező életközössége: https://www.tankonyvkatalogus.hu/pdf/AP-030912__betekinto.pdf
- Az ember tájátalakító hatása: V.AB-GEG_Az_ember_tajatalakito_hatasa.pdf (edupage.org)

Hivatkozások az *Érdekes kérdések egész évre* tanári ötlettárból

- A foglalkozás az *Érdekes kérdések...* felhasználásával készült:
- Szántó-mező: Mennyi idő alatt lehet valahonnan eltüntetni a termőföldet? Farkasné Nagy Krisztina
<https://reftantar.hu/erdekes-kerdesek/#szanto>